Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
της 18ης Ιουνίου 2020[1]

Υπόθεση C-540/19

WV
κατά
Landkreis Harburg

[αίτηση του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Δικαιοδοσία επί υποχρεώσεων διατροφής – Τόπος συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής – Εκ του νόμου εκχώρηση σε κρατικό φορέα της αξίωσης του δικαιούχου διατροφής»

1. Το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν, βάσει του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009[2], τα γερμανικά δικαστήρια είναι αρμόδια να επιληφθούν της αγωγής που άσκησε κρατικός φορέας της χώρας αυτής, ο οποίος υπεισήλθε εκ του νόμου στη θέση του δικαιούχου διατροφής, κατά του υποχρέου της διατροφής αυτής, ο οποίος διαμένει στην Αυστρία.

2. Εκ πρώτης όψεως, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το Δικαστήριο έχει ήδη απαντήσει στο ερώτημα αυτό το 2014 στο πλαίσιο παρεμφερούς αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως. Συγκεκριμένα, στην απόφαση Blijdenstein[3], το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ο δημόσιος οργανισμός δεν είχε το δικαίωμα να προβάλει αναγωγικώς την αξίωση διατροφής ενώπιον των δικαστηρίων του συνήθους τόπου διαμονής του δικαιούχου διατροφής. Εφαρμοστέος κανόνας ήταν τότε το άρθρο 5, δεύτερο εδάφιο, της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968[4].

3. Παρά την τυπική ομοιότητα της βάσης δικαιοδοσίας που αναλύθηκε στην απόφαση Blijdenstein και του κριτηρίου που θεσπίζεται στο άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009, υπάρχουν λόγοι οι οποίοι υποστηρίζουν σήμερα μια διαφορετική ερμηνεία.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 Κανονισμός του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (ΕΕ 2009, L 7, σ. 1).

3 Απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2004 (C-433/01, EU:C:2004:21· στο εξής: απόφαση Blijdenstein).

4 Σύμβαση, της 27ης Σεπτεμβρίου 1968, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 1982, L 388, σ. 7· στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 ή Σύμβαση του 1968).

4. Συγκεκριμένα, η Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 [και ο κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 που τη διαδέχθηκε] [5] αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό 4/2009, ο οποίος δεν συνιστά απλή αναπαραγωγή των προγενέστερων κειμένων. Προκειμένου να διασφαλίσει σε μεγαλύτερο βαθμό την επίτευξη των ίδιων σκοπών, ο νέος κανονισμός προσαρμόζει τους κανόνες περί διεθνούς δικαιοδοσίας μεταξύ των κρατών μελών και, επομένως, θα πρέπει να ερμηνευθεί λαμβανομένου υπόψη του νέου αυτού πλαισίου.

5. Επομένως, το Δικαστήριο έχει την ευκαιρία να αναθεωρήσει την προγενέστερη νομολογία του, στο μέτρο που αυτή δεν ανταποκρίνεται στο ισχύον κανονιστικό πλαίσιο.

I. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης. Ο κανονισμός 4/2009

6. Κατά την αιτιολογική σκέψη 15 του κανονισμού 4/2009:

«Για να διασφαλισθούν τα συμφέροντα των δικαιούχων διατροφής και να ευνοηθεί η ορθή απονομή της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να προσαρμοσθούν οι κανόνες οι σχετικοί με τη διεθνή δικαιοδοσία, όπως απορρέουν από τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 44/2001. Η συνήθης διαμονή του εναγομένου σε τρίτο κράτος δεν θα πρέπει πλέον να αποκλείει την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων δικαιοδοσίας, και δεν θα πρέπει πλέον να προβλέπεται παραπομπή στους κανόνες δικαιοδοσίας του εθνικού δικαίου. Ενδείκνυται, συνεπώς, να καθορισθεί στον παρόντα κανονισμό σε ποια περίπτωση η δικαστική αρχή κράτους μέλους μπορεί να ασκεί επικουρική δικαιοδοσία.»

7. Κατά την αιτιολογική σκέψη 44:

«Ο παρών κανονισμός θα πρέπει να τροποποιήσει τον κανονισμό 44/2001 αντικαθιστώντας τις διατάξεις του που εφαρμόζονται σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής. […]»

8. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, νοούνται ως:

[…]

10) “δικαιούχος διατροφής”: κάθε φυσικό πρόσωπο στο οποίο οφείλεται ή εικάζεται ότι οφείλεται διατροφή,

[…]»

9. Το άρθρο 3 έχει ως εξής:

«Σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής στα κράτη μέλη, δικαιοδοσία έχει:

α) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου, ή

β) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, ή

5 Κανονισμός του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1).

γ) το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με την προσωπική κατάσταση, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η δικαιοδοσία αυτή βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων, ή

δ) το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η διεθνής δικαιοδοσία βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων.»

10. Το άρθρο 64 διαλαμβάνει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς μιας αίτησης αναγνώρισης και κήρυξης της εκτελεστότητας ή εκτέλεσης αποφάσεων, ο όρος “δικαιούχος διατροφής” περιλαμβάνει και το δημόσιο οργανισμό που ενεργεί εξ ονόματος προσώπου το οποίο δικαιούται διατροφή ή τον οργανισμό στον οποίο πρέπει να επιστραφούν επιδόματα που χορηγήθηκαν αντί διατροφής.

[…]

3. Δημόσιος οργανισμός μπορεί να επιδιώκει την αναγνώριση και την κήρυξη της εκτελεστότητας ή να ζητάει την εκτέλεση:

α) απόφασης κατά υπόχρεου κατόπιν αιτήσεως δημόσιου οργανισμού ο οποίος ζητάει την επιστροφή επιδομάτων που χορηγήθηκαν αντί διατροφής,

[…]»

Β. Το γερμανικό δίκαιο

11. Κατά το άρθρο 1601 του Bürgerliches Gesetzbuch [6]:

«Οι συγγενείς σε ευθεία γραμμή έχουν αμοιβαία υποχρέωση διατροφής.»

12. Το άρθρο 94, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του δωδέκατου βιβλίου του Sozialgesetzbuch [7] ορίζει τα εξής:

«Εάν κατά το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο χορηγούνται τα επιδόματα, ο δικαιούχος έχει κατά το αστικό δίκαιο αξίωση διατροφής, τότε αυτή εκχωρείται μέχρι του ύψους των γενόμενων δαπανών, από κοινού με την αξίωση παροχής πληροφοριών σε σχέση με το ύψος της υποχρεώσεως διατροφής, στον φορέα κοινωνικής προνοίας.»

13. Το άρθρο 94, παράγραφος 5, τρίτη περίοδος, του SGB XII έχει ως εξής:

«Επί των αξιώσεων των παραγράφων 1 έως 4 αποφαίνονται τα πολιτικά δικαστήρια.»

ΙΙ. Πραγματικά περιστατικά και προδικαστικό ερώτημα

14. Η μητέρα του WV, η οποία γεννήθηκε το 1948, ζει από το 2009 σε οίκο ευγηρίας στην Κολωνία (Γερμανία). Δεδομένου ότι τα εισοδήματα και η περιουσία της δεν επαρκούν για την πλήρη κάλυψη των εξόδων διαμονής της στο ίδρυμα, λαμβάνει τακτικώς κοινωνικό βοήθημα από τη Landkreis Harburg (περιφέρεια Harburg, Γερμανία), βάσει του βιβλίου XII του SGB XII.

6 Αστικός Κώδικας (στο εξής: BGB).

7 Κώδικας Κοινωνικής Ασφάλισης (στο εξής: SGB XII).

15. Ο WV, υπόχρεος διατροφής υιός, διαμένει στη Βιέννη (Αυστρία).

16. Η περιφέρεια Harburg ζητεί από τον WV την καταβολή καθυστερούμενου ποσού διατροφής για το χρονικό διάστημα από τον Απρίλιο του 2017 έως τον Απρίλιο του 2018 καθώς και καταβολή συνεχούς διατροφής από τον Μάιο του 2018.

17. Ο κρατικός φορέας άσκησε την αγωγή ενώπιον του Amtsgericht Köln (ειρηνοδικείου Κολωνίας, Γερμανία) διατεινόμενος ότι, βάσει του άρθρου 94, παράγραφος 1, του SGB XII, έχει καθ' υποκατάσταση την αξίωση για διατροφή την οποία έχει η μητέρα του WV κατά του WV. Υποστήριξε ότι, κατά τη σχετική περίοδο, χορήγησε παροχές κοινωνικής προνοίας στη μητέρα, το ύψος των οποίων υπερβαίνει σαφώς το ποσό των αξιώσεων διατροφής.

18. Ο WV προέβαλε έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας των γερμανικών δικαστηρίων.

19. Το Amtsgericht Köln (ειρηνοδικείο Κολωνίας) έκρινε ότι δεν είχε διεθνή δικαιοδοσία και απέρριψε την αγωγή ως απαράδεκτη. Κατ' αυτό, βάσει του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009, «δικαιούχος» μπορεί να είναι μόνον ο ίδιος ο δικαιούχος διατροφής και όχι ο κρατικός φορέας ο οποίος υποκαθίσταται στην αξίωση αυτή.

20. Ο ενάγων κρατικός φορέας προσέβαλε την απόφαση ενώπιον του Oberlandesgericht (εφετείου), το οποίο εξαφάνισε την εφεσιβαλλόμενη απόφαση και ανέπεμψε την υπόθεση στο ειρηνοδικείο προκειμένου αυτό να αποφανθεί εκ νέου επί της υποθέσεως.

21. Κατά το εφετείο, τα γερμανικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία, διότι ο δικαιούχος διατροφής δύναται, βάσει του άρθρου 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009, να επιλέξει να ασκήσει αγωγή είτε ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου του τόπου κατοικίας του (Γερμανία) είτε ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου του τόπου κατοικίας του εναγομένου (Αυστρία, εν προκειμένω). Το ίδιο δικαίωμα επιλογής έχει επίσης ο κρατικός φορέας ο οποίος έχει καθ' υποκατάσταση την αξίωση για διατροφή.

22. Ο WV κατέθεσε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου), το οποίο υποβάλλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Δύναται δημόσιος οργανισμός, ο οποίος χορηγούσε παροχές κοινωνικής προνοίας σε δικαιούχο διατροφής βάσει διατάξεων του δημοσίου δικαίου, να επικαλεστεί τη δωσιδικία του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής κατά το άρθρο 3, στοιχείο β', του ευρωπαϊκού κανονισμού περί υποχρεώσεων διατροφής, στην περίπτωση που προβάλλει αναγωγικώς αστική αξίωση περί καταβολής διατροφής κατά του υπόχρεου διατροφής, περιελθούσα σε αυτόν κατόπιν εκχωρήσεως εκ του νόμου λόγω της παροχής κοινωνικού βοηθήματος;»

III. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

23. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 16 Ιουλίου 2019.

24. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Γερμανική Κυβέρνηση, η Ισπανική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

25. Δεν κρίθηκε αναγκαία η διεξαγωγή επ' ακροατηρίου συζητήσεως.

IV. Ανάλυση

Α. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

26. Η εγγύηση της αποτελεσματικής και ταχείας είσπραξης των υποχρεώσεων διατροφής είναι ουσιαστικής σημασίας για την ευημερία μεγάλου αριθμού ατόμων στην Ευρώπη [8]. Για την ενίσχυσή της σε διασυνοριακές καταστάσεις, η Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 περιείχε ήδη ειδική διάταξη περί διεθνούς δικαιοδοσίας [9]. Κατ' αυτήν (άρθρο 5, δεύτερο εδάφιο, της Σύμβασης), ο δικαιούχος διατροφής μπορούσε να ασκήσει την αγωγή του ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου του κράτους μέλους κατοικίας του υποχρέου διατροφής ή ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου του κράτους μέλους στο οποίο είχε ο ίδιος την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή του. Ο κανόνας αυτός ενσωματώθηκε στον κανονισμό 44/2001.

27. Στη σύνοδο που πραγματοποίησε στο Τάμπερε στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε το Συμβούλιο να θεσπίσει, βάσει των προτάσεων της Επιτροπής, κοινούς δικονομικούς κανόνες για την απλούστευση και την επίσπευση της διασυνοριακής εκδίκασης αξιώσεων διατροφής. Την τελική ώθηση έδωσαν το Πρόγραμμα της Χάγης και το επακόλουθο σχέδιο δράσης [10], τα οποία οδήγησαν, στον συγκεκριμένο τομέα, στην έκδοση του ισχύοντος κανονισμού 4/2009.

28. Προκειμένου να διασφαλισθούν τα συμφέροντα των δικαιούχων διατροφής και να ευνοηθεί η ορθή απονομή της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο κανονισμός 4/2009 προσαρμόζει τους προϊσχύσαντες κανόνες περί δικαιοδοσίας. Συγκεκριμένα, περιέχει ειδική ρύθμιση για τις αξιώσεις διατροφής η οποία, καίτοι σχετίζεται με τις λοιπές ρυθμίσεις περί δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις, έχει τους δικούς της σκοπούς και το δικό της σύστημα.

29. Όπως θα εκθέσω εν συνεχεία, τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να ληφθούν πρωτίστως υπόψη κατά την ερμηνεία του (νέου) κειμένου, ώστε να διασφαλιστεί η ομοιόμορφη εφαρμογή του, η οποία πρέπει να είναι αυτοτελής.

Β. Η κατάσταση επί του παρόντος. Η προγενέστερη νομολογία

30. Από την έναρξη ισχύος του κανονισμού 4/2009 [11], έχουν υποβληθεί στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης διάφορα προδικαστικά ερωτήματα, είτε σχετικά με το άρθρο του 3 [12] είτε ειδικότερα σχετικά με το στοιχείο β' του άρθρου αυτού [13], καίτοι η προοπτική τους ήταν διαφορετική από αυτήν της υπό κρίση υπόθεσης.

31. Ο κανονισμός 4/2009 δεν δίνει άμεση απάντηση στο ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, και έχουν διατυπωθεί ορισμένα σχόλια σχετικά με την ασάφειά του επί του ζητήματος αυτού [14].

8 Αυτό επισημαίνεται στο σχέδιο προγράμματος μέτρων για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων επί αστικών και εμπορικών υποθέσεων (ΕΕ 2001, C 12, σ. 1), το οποίο αποτέλεσε το έναυσμα για τις εργασίες σχετικά με τη νέα ρύθμιση όσον αφορά τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής.

9 Όπως εξηγείται στην έκθεση P. Jenard περί της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 (ΕΕ 1986, C 298, σ. 29), ο κανόνας θεσπίστηκε σε συνέχεια της Σύμβασης της Χάγης, της 15ης Απριλίου 1958, για την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων επί υποχρεώσεων διατροφής.

10 Πρόγραμμα της Χάγης: ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 2005, C 53, σ. 1).

11 Βλ. άρθρο 76. Ο κανονισμός άρχισε να ισχύει στις 30 Ιανουαρίου 2009· τέθηκε σε πλήρη εφαρμογή στις 18 Ιουνίου 2011, ημερομηνία έναρξης της προσωρινής εφαρμογής του Πρωτοκόλλου της Χάγης του 2007 σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής.

12 Αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2015, A (C-184/14, EU:C:2015:479)· της 15ης Φεβρουαρίου 2017, W και V (C-499/15, EU:C:2017:118)· και της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, R (Δικαιοδοσία, γονική μέριμνα και υποχρέωση διατροφής) (C-468/18, EU:C:2019:666· στο εξής: απόφαση R). Βλ. επίσης διατάξεις της 16ης Ιανουαρίου 2018, PM (C-604/17, EU:C:2018:10)· και της 3ης Οκτωβρίου 2019, OF (Διαζύγιο στην περίπτωση υπάρξεως ανηλίκου τέκνου) (C-759/18, EU:C:2019:816).

13 Απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Sanders και Huber (C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2461· στο εξής: απόφαση Sanders και Huber).

14 Lipp, V., «Vorbemerkung zu Artikel 3 Verordnung (EG) Nr. 4/2009 des Rates über die Zuständigkeit, das anwendbare Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und die Zusammenarbeit in Unterhaltssachen (EG-UntVO)», Münchener Kommentar FamFG, τόμος 2, 3η έκδ., 2019, σημεία 29 κ. επ.

32. Κατά την άποψή μου, ο κανονισμός αυτός παρέχει επαρκή στοιχεία προκειμένου να δοθεί καταφατική απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα. Θα επιχειρήσω να εκθέσω τους λόγους για τους οποίους δημόσιος οργανισμός ο οποίος χορήγησε παροχές κοινωνικής προνοίας σε δικαιούχο διατροφής δύναται να προβάλλει, ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, κατά του υποχρέου της διατροφής αυτής, την αξίωση διατροφής [15] η οποία εκχωρήθηκε σε αυτόν εκ του νόμου.

33. Η απάντηση αυτή συνεπάγεται υπέρβαση της απόφασης Blijdenstein, στην οποία, όπως προεκτέθηκε, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, βάσει του άρθρου 5, δεύτερο εδάφιο, της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968, η δωσιδικία του τόπου συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής ισχύει μόνο εφόσον ο δικαιούχος διατροφής «είναι ο ίδιος ενάγων» [16].

34. Στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο:

– αφού υπενθύμισε την κοινή, σε θέματα διεθνούς δικαιοδοσίας, αρχή κατά την οποία οι κανόνες που παρεκκλίνουν από τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους κατοικίας του εναγομένου πρέπει να ερμηνεύονται περιοριστικά και την *αντίθεση* της Σύμβασης του 1968 στην αναγνώριση διεθνούς δικαιοδοσίας υπέρ των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του ενάγοντος [17], χαρακτήρισε «πλέον αδύναμο διάδικο» τον δικαιούχο διατροφής στις διαδικασίες στις οποίες αξιώνεται διατροφή·

– στηριζόμενο στην παραδοχή αυτή, έκρινε ότι «δημόσιος οργανισμός ο οποίος στρέφεται αναγωγικώς κατά ενός υποχρέου διατροφής δεν βρίσκεται σε θέση αδυναμίας απέναντί του» [18]·

– διευκρίνισε ότι, από την άποψη του υποχρέου διατροφής, το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, της Σύμβασης του 1968 (το οποίο έθετε ως γενικό κανόνα τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους κατοικίας του εναγομένου) σκοπεί στην «προστασία του εναγομένου, ως εν γένει πιο αδύναμου διαδίκου, ένεκα του ότι υφίσταται την αγωγή του ενάγοντος» [19]·

– τέλος, επισήμανε ότι το δικαστήριο της κατοικίας του εναγομένου «έχει τη δυνατότητα να εκτιμήσει καλύτερα τις οικονομικές του δυνατότητες» [20].

35. Σε μεταγενέστερες αποφάσεις, σχετικές πλέον με το άρθρο 3 του κανονισμού 4/2009, το Δικαστήριο διατήρησε, από την προγενέστερη νομολογία του:

– τη σκοπιμότητά της για την ανάλυση των διατάξεων του νέου κανονισμού, καθόσον αντικατέστησαν τις διατάξεις του κανονισμού 44/2001 [21]·

– την πεποίθηση ότι η δυνατότητα επιλογής η οποία παρέχεται στον δικαιούχο διατροφής (άρθρο 3 του κανονισμού 4/2009) απορρέει από την ιδιότητά του ως «αδύναμου διαδίκου», όταν ενεργεί ως ενάγων [22].

15 Ο κρατικός φορέας δεν μπορούσε να επικαλεστεί τους κανόνες περί δικαιοδοσίας του κανονισμού 4/2009 για την ανάκτηση χρηματικών ποσών που κατέβαλε για λόγους άλλους εκτός της διατροφής.

16 Απόφαση Blijdenstein, σκέψη 28 και, με διαφορετική διατύπωση, στο διατακτικό.

17 Όπ.π., σκέψη 25.

18 Όπ.π., σκέψη 30. Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι, «εξάλλου, ο δικαιούχος διατροφής, του οποίου οι ανάγκες καλύφθηκαν με παροχές του εν λόγω δημοσίου οργανισμού, δεν βρίσκεται πλέον σε οικονομικώς δυσχερή θέση». Περί της σκοπιμότητας μη επαναλήψεως της κρίσης αυτής, βλ. κατωτέρω, σημείο 69.

19 Όπ.π., σκέψη 29.

20 Όπ.π., σκέψη 31.

21 Απόφαση Sanders και Huber, σκέψη 23.

22 Απόφαση Sanders και Huber, σκέψη 28· και απόφαση R, σκέψη 30. Παραπέμπουν αμφότερες στη σκέψη 29 της απόφασης Blijdenstein.

Γ. Επιχειρήματα υπέρ της μεταστροφής της νομολογίας

36. Εν συνεχεία θα εκθέσω τους λόγους οι οποίοι θα μπορούσαν, εξεταζόμενοι συνολικά[23], να δικαιολογήσουν την εγκατάλειψη του κριτηρίου που θεσπίστηκε με την απόφαση Blijdenstein, υπό το πρίσμα του νέου κανονιστικού πλαισίου (του κανονισμού 4/2009). Επ' αυτού, συντάσσομαι με τις απόψεις της Γερμανικής και της Ισπανικής Κυβέρνησης καθώς και της Επιτροπής, οι οποίες προτείνουν την ίδια αυτή λύση.

1. Ένα νέο σύστημα κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας

α) Ένα πλήρες σύστημα

37. Καταρχάς, η ύπαρξη συνέχειας μεταξύ διαδοχικών πράξεων δεν πρέπει να θεωρείται ούτε απόλυτη ούτε αυτόματη[24]. Η συνέχιση προγενέστερης νομολογίας είναι εύλογη εφόσον δεν υπάρχουν νομοθετικές αλλαγές. Στον κανονισμό 4/2009 υπάρχουν τέτοιες αλλαγές, καίτοι δεν είναι αντιληπτές με την πρώτη ανάγνωση του εφαρμοστέου κανόνα, ήτοι του άρθρου 3, στοιχείο β'.

38. Εν αντιθέσει προς τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 και τον κανονισμό 44/2001, ο κανονισμός 4/2009 δεν εξαρτά τη δυνατότητα εφαρμογής των κανόνων του περί διεθνούς δικαιοδοσίας από την προϋπόθεση να έχει ο εναγόμενος την κατοικία του σε ένα κράτος μέλος[25].

39. Από αυτό το κανονιστικό στοιχείο συνάγεται το πρώτο επιχείρημα υπέρ της αναγνώρισης της δυνατότητας των κρατικών φορέων στους οποίους εκχωρήθηκε εκ του νόμου η αξίωση διατροφής να έχουν πρόσβαση στα δικαστήρια του κράτους κατοικίας του δικαιούχου της διατροφής: πρόκειται για την προστασία του δικαιώματός τους[26].

40. Συγκεκριμένα, όπως επισημαίνει η Επιτροπή[27], εάν ο υπόχρεος διατροφής διέμενε σε τρίτο κράτος, η απόρριψη της αγωγής που ασκεί αναγωγικώς ο κρατικός φορέας ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής θα είχε ως αποτέλεσμα, κατά πάσα πιθανότητα, να υποχρεωθεί αυτός να ασκήσει την αγωγή εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

41. Προκειμένου να μην συμβεί κάτι τέτοιο, θα ήταν αναγκαία μια συμφωνία παρέκτασης δικαιοδοσίας υπέρ κράτους μέλους (άρθρο 4), η σιωπηρή υπαγωγή του εναγομένου στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων κράτους μέλους (άρθρο 5) ή κοινή ιθαγένεια κράτους μέλους του εναγομένου και του κρατικού φορέα (άρθρο 6). Η forum necessitatis του άρθρου 7 εφαρμόζεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως επισημαίνεται στο ίδιο αυτό άρθρο.

23 Ορισμένοι εξ αυτών ενδέχεται να μην ήταν, αφ' εαυτών, ικανοί να προκαλέσουν μεταστροφή της νομολογίας.

24 Αυτό επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας N. Jääskinen στις προτάσεις του, της 4ης Σεπτεμβρίου 2014, στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Sanders και Huber (C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2171), σημεία 37 και 41: Η εφαρμογή των αρχών που απορρέουν από τη νομολογία σχετικά με προγενέστερες πράξεις δεν πρέπει να είναι μηχανική.

25 Στην αιτιολογική σκέψη 15 του κανονισμού 4/2009 γίνεται μνεία στην αλλαγή αυτή και εξετάζονται οι συνέπειες επί των βάσεων δικαιοδοσίας: με την κατάργηση των επικουρικών εθνικών συστημάτων, είναι αναγκαίο να περικλείει ο κανονισμός το σύνολο των κανόνων περί δικαιοδοσίας, προβλέποντας επικουρικά κριτήρια (άρθρα 6 και 7).

26 Τα εμπόδια στην εξασφάλιση της προστασίας αυτής μπορούν, με τη σειρά τους, να επιδράσουν αρνητικά στην επίτευξη των σκοπών του ίδιου του κανονισμού: βλ. κατωτέρω σημεία 54 επ.

27 Γραπτές παρατηρήσεις της Επιτροπής, σημείο 20. Βλ., στη θεωρία, Lipp, V, όπ.π., σημείο 32.

42. Ο κρατικός φορέας που θα αναγκαζόταν να προβάλει την αξίωσή του σε κράτος εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα αντιμετώπιζε πρόσθετες δυσχέρειες όχι μόνο κατά την αναγνωριστική διαδικασία[28] αλλά πιθανότατα και κατόπιν αυτής, εάν έπρεπε να ζητήσει την αναγνώριση ή την εκτέλεση της εκδοθείσας απόφασης σε άλλο κράτος. Στην περίπτωση αυτή, το εφαρμοστέο καθεστώς δεν θα ήταν ένα από τα προβλεπόμενα στον κανονισμό 4/2009, αλλά είτε συμβατικό (πολυμερές ή διμερές) καθεστώς είτε το καθεστώς της δικαιοδοσίας στην οποία πρέπει να ζητηθεί η αναγνώριση ή η εκτέλεση της απόφασης[29].

β) Ένα σύστημα με εναλλακτικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας[30]

43. Πέραν της μη επιβολής της υποχρέωσης κατοικίας του εναγομένου σε κράτος μέλος προκειμένου να τυγχάνουν εφαρμογής οι κανόνες του, ο κανονισμός 4/2009 εγκαταλείπει το σύστημα κανόνα/εξαίρεσης που ίσχυε στη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 και στον κανονισμό 44/2001, το οποίο έδινε προτεραιότητα στο δικαστήριο της κατοικίας του εναγομένου και καθιστούσε υποχρεωτική την περιοριστική ερμηνεία των κανόνων περί άλλων δικαιοδοσιών, ιδίως εκείνων που αναγνωρίζουν δικαιοδοσία βάσει του αντικειμένου της διαφοράς.

44. Στον κανονισμό 4/2009, το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου είναι, αναμφίβολα, η πρώτη επιλογή την οποία παρέχει το άρθρο 3, πλην όμως οι επόμενες επιλογές διαρθρώνονται ως εναλλακτικές δυνατότητες αυτής[31].

45. Η εξίσωση όλων των βάσεων αρμοδιότητας του άρθρου 3 παρέχει τη δυνατότητα απόρριψης, στο νέο κανονιστικό πλαίσιο, της προγενέστερης συλλογιστικής του Δικαστηρίου η οποία βασιζόταν στην *αποστροφή* του δικαστηρίου του τόπου κατοικίας του ενάγοντος και στον χαρακτηρισμό του εναγομένου, γενικώς, ως ασθενέστερου διαδίκου[32].

2. «Δικαιούχος διατροφής» δεν σημαίνει «ενάγων»

46. Στην απόφαση R, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ο δικαιούχος διατροφής, ως ενάγων, έχει στη διάθεσή του διάφορες δικαιοδοσίες· αυτό συμβαίνει διότι είναι ο «ασθενέστερος διάδικος» και διότι σκοπός του κανονισμού 4/2009 είναι να διασφαλίσει τα συμφέροντά του[33].

47. Από τις παρατηρήσεις αυτές δεν συνεπάγεται ότι άλλοι ενάγοντες δεν διαθέτουν την ίδια δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ των δικαστηρίων που μνημονεύονται στο άρθρο 3 του κανονισμού αυτού. Στην πραγματικότητα, η συλλογιστική της απόφασης R αντιστοιχούσε στις περιστάσεις της υπόθεσης επί της οποίας εκδόθηκε, πλην όμως δεν συντρέχει λόγος να θεωρηθεί ότι η απόφαση αυτή (και, κατ' επέκταση, ο ίδιος ο κανονισμός 4/2009) έχει την έννοια ότι περιορίζει τις βάσεις δικαιοδοσίας του άρθρου 3 του κανονισμού αποκλειστικά και μόνο στην ένδικη διαδικασία την οποία κινεί *ο ίδιος* ο «ασθενέστερος διάδικος».

28 Πέραν των δυσχερειών που απορρέουν από την κίνηση ένδικης διαδικασίας στην αλλοδαπή, οι οποίες αφορούν κάθε ενάγοντα, ένας δημόσιος οργανισμός μπορεί να αντιμετωπίσει εμπόδια τα οποία συνδέονται ακριβώς με τον δημόσιο χαρακτήρα του.

29 Αυτό συνεπάγεται ότι, κατά κανόνα, η εκτέλεση της απόφασης θα απαιτήσει προηγούμενη κήρυξη της εκτελεστότητας (exequatur), η οποία εξαρτάται συνήθως από προϋποθέσεις ελέγχου της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου προέλευσης, τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας, τη συμβατότητα με προγενέστερες αποφάσεις, τη μη ύπαρξη άλλης εκκρεμούς διαδικασίας με το ίδιο ή συναφές αντικείμενο ενώπιον του δικαστηρίου, τη μη αντίθεση στη δημόσια τάξη του δικαστηρίου και, ενίοτε, τον έλεγχο του εφαρμοστέου επί της ουσίας της υποθέσεως δικαίου.

30 Στο σημείο αυτό εξετάζεται αποκλειστικά η σχέση μεταξύ των δικαιοδοσιών του άρθρου 3 του κανονισμού 4/2009.

31 Την ιδιαιτερότητα αυτή του κανονισμού 4/2009 είχε ήδη αναδείξει ο γενικός εισαγγελέας N. Jääskinen στις προτάσεις του στις υποθέσεις Sanders και Huber (C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2171, σημείο 62).

32 Βλ. ανωτέρω, σημείο 34.

33 Σκέψεις 28 έως 33, ιδίως σκέψη 30.

48. Ο κανονισμός 4/2009 δεν θεσπίζει αντιστοιχία μεταξύ «δικαιούχου διατροφής» και «ενάγοντος» [34] ούτε μεταξύ «υποχρέου διατροφής» και «εναγομένου». Συγκεκριμένα, το άρθρο 8, παράγραφος 1, εκθέτει μια κατάσταση στην οποία ενάγων είναι ο υπόχρεος διατροφής και περιορίζει τη δυνατότητα αυτού να ασκήσει αγωγή στο κράτος μέλος συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής (υπό ορισμένες προϋποθέσεις).

49. Ο ορισμός του δικαιούχου διατροφής –όπως και αυτός του υποχρέου διατροφής– στο άρθρο 2 του κανονισμού 4/2009 περιλαμβάνει μόνο τα *φυσικά πρόσωπα*, πλην όμως, όπως προεκτέθηκε, ο «δικαιούχος διατροφής» και ο «ενάγων» δεν ταυτίζονται κατ' ανάγκη.

50. Με άλλα λόγια, από το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 10, του κανονισμού 4/2009 δεν συνάγεται ότι οι δημόσιοι οργανισμοί οι οποίοι υπεισέρχονται στη θέση του δικαιούχου διατροφής δεν μπορούν να προσφύγουν σε άλλα δικαστήρια πέραν αυτού του τόπου συνήθους διαμονής του εναγομένου. Η μη συμπερίληψη του κρατικού φορέα στον ορισμό του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημείο 10, σημαίνει μόνο ότι το στοιχείο της συνήθους διαμονής (ή της έδρας) *του* σε ένα κράτος μέλος δεν δικαιολογεί τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους αυτού δυνάμει του άρθρου 3, στοιχείο β' [35].

51. Το ενδεχόμενο περιορισμού των βάσεων δικαιοδοσίας που έχουν στη διάθεσή τους οι δημόσιοι οργανισμοί εξετάστηκε σε κάποιο στάδιο της νομοθετικής διαδικασίας, αλλά δεν περιλήφθηκε στο τελικό έγγραφο. Στο νομοθετικό ψήφισμα της 13ης Δεκεμβρίου 2007 [36], το Κοινοβούλιο πρότεινε δύο κείμενα σχετικά με το υπό κρίση ζήτημα: α) στο άρθρο 2, σημείο 9, οι δημόσιοι φορείς περιλαμβάνονταν στην έννοια του «υποχρέου διατροφής»· και β) στο νέο άρθρο 2α, προβλεπόταν ότι οι φορείς αυτοί δεν θα έχουν πρόσβαση σε δικαστήριο διαφορετικό από εκείνο του τόπου συνήθους διαμονής του εναγομένου. Καμία από τις προτάσεις δεν διατηρήθηκε εν συνεχεία [37].

52. Το άρθρο 64 του κανονισμού 4/2009 ενισχύει περαιτέρω την άποψη που προτείνω, κάνοντας λόγο για τους δημόσιους οργανισμούς οι οποίοι αξιώνουν την καταβολή επιδομάτων που χορηγούνται στον δικαιούχο αντί διατροφής:

– η παράγραφός του 1, στο πνεύμα της αιτιολογικής σκέψης 14 [38], επεκτείνει την έννοια του «δικαιούχου διατροφής» σε κρατικούς φορείς, οι οποίοι θα μπορούν να υποβάλλουν αιτήσεις αναγνώρισης ή εκτέλεσης ή, ενδεχομένως, κήρυξης εκτελεστότητας [39]·

– η παράγραφός του 3, με αφετηρία την παραδοχή αυτή, ανάγει τη νομιμοποίηση σε δύο είδη αποφάσεων, εκ των οποίων εν προκειμένω ενδιαφέρει η απόφαση «κατά υπόχρεου κατόπιν αιτήσεως δημόσιου οργανισμού ο οποίος ζητάει την επιστροφή επιδομάτων που χορηγήθηκαν αντί

34 Τέτοια αντιστοιχία δεν προέβλεπαν ούτε η Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 ούτε ο κανονισμός 44/2001. Στην έκθεση P. Jenard περί της Συμβάσεως γίνεται λόγος για «ενάγοντα» και όχι για «δικαιούχο διατροφής» (σ. 25).

35 Στη θεωρία, για παράδειγμα, Lipp, V, όπ.π., σημείο 30.

36 Νομοθετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2007 σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου που αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής [COM(2005)0649 – C6–0079/2006 – 2005/0259(CNS)], P6_TA(2007)0620, τροπολογίες 19 και 21 στην πρόταση της Επιτροπής.

37 Βλ. έγγραφο 14066/08 (Add. 1), της 21ης Οκτωβρίου 2008, με την πρόταση του Συμβουλίου, η οποία εγκρίθηκε με νομοθετικό ψήφισμα του Κοινοβουλίου της 4ης Δεκεμβρίου 2008, P6_TA(2008)0574.

38 «Είναι σκόπιμο να προβλεφθεί στον παρόντα κανονισμό ότι ο όρος "δικαιούχος" περιλαμβάνει, για τους σκοπούς της αίτησης αναγνώρισης και εκτέλεσης απόφασης σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, τους δημόσιους οργανισμούς οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να ενεργούν αντί προσώπου το οποίο δικαιούται διατροφής ή να ζητούν την επιστροφή επιδομάτων που χορηγήθηκαν στον δικαιούχο αντί διατροφής […].»

39 Άμεσο πρότυπο του άρθρου 64 είναι το άρθρο 36 της Σύμβασης της Χάγης της 23ης Νοεμβρίου 2007, για την είσπραξη, σε διεθνές επίπεδο, απαιτήσεων διατροφής παιδιών και άλλων μορφών οικογενειακής διατροφής: βλ. έγγραφο 14066/08 (Add. 1), της 21ης Οκτωβρίου 2008 –στο οποίο παρέπεμψα στην υποσημείωση 37–, το οποίο περιλαμβάνει την πρόταση του Συμβουλίου, άρθρο 47β, νυν άρθρο 64. Με τη σειρά του, το προμνησθέν άρθρο της Σύμβασης της Χάγης επαναλαμβάνει (με κάποιες διαφορές) τα άρθρα 18 και 19 της Σύμβασης της Χάγης, της 2ας Οκτωβρίου 1973, για την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων όσον αφορά τις υποχρεώσεις διατροφής. Ο χαρακτηρισμός των κρατικών φορέων ως «δικαιούχων διατροφής» στο πλαίσιο αυτό έχει ως σκοπό να τους παράσχει τη δυνατότητα να προσφεύγουν στη διαμεσολάβηση των κεντρικών αρχών.

διατροφής». Δεδομένου ότι η αίτηση αναγνώρισης, εκτέλεσης ή κήρυξης της εκτελεστότητας θα υποβάλλεται συνήθως στο κράτος συνήθους διαμονής του εναγομένου, η επίμαχη απόφαση θα έχει, εξ ορισμού, εκδοθεί σε άλλο κράτος.

53. Επομένως, ο κανονισμός 4/2009 δέχεται, καίτοι εμμέσως, την προσφυγή των κρατικών φορέων ενώπιον δικαστηρίων των οποίων η βάση δικαιοδοσίας είναι διαφορετική από τον τόπο συνήθους διαμονής του υποχρέου διατροφής.

3. Οι σκοποί του κανονισμού 4/2009

54. Όπως προεκτέθηκε, γενικός σκοπός του κανονισμού 4/2009 είναι η προστασία του δικαιούχου διατροφής. Αυτό προβλέπεται στην αιτιολογική σκέψη 15, η οποία συνδέει τον σκοπό αυτό με εκείνον της διασφάλισης της πραγματικής είσπραξης των αξιώσεων διατροφής σε διασυνοριακές υποθέσεις[40].

55. Η δυνατότητα των κρατικών φορέων οι οποίοι έχουν υπεισέλθει εκ του νόμου στη θέση του δικαιούχου διατροφής να προβάλουν αναγωγικώς τις σχετικές αξιώσεις ή να επιδιώξουν την ανάκτηση άλλων ποσών στον τόπο συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής εξυπηρετεί καλύτερα τον σκοπό αυτό. Τοιουτοτρόπως διευκολύνεται η είσπραξη των αξιώσεων διατροφής, δεδομένου ότι, συχνά, ο τόπος αυτός θα είναι επίσης ο τόπος στον οποίο έχει την έδρα του ο κρατικός φορέας[41].

56. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η παροχή στους δημόσιους οργανισμούς τέτοιας δυνατότητας άσκησης αγωγής δεν ευνοεί τον ίδιο τον δικαιούχο διατροφής· ούτε το επιχείρημα ότι έτσι παρέχονται κίνητρα για τη χορήγηση προκαταβολών έναντι του δικαιώματος διατροφής που έχει ο δικαιούχος πείθει. Υπενθυμίζεται ότι την άποψη αυτή είχε διατυπώσει το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση Blijdenstein και ότι το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα αυτό, υπογραμμίζοντας ότι οι δημόσιοι οργανισμοί προβαίνουν σε προκαταβολικές παροχές προς εκτέλεση υποχρεώσεων που εκ του νόμου υπέχουν[42].

57. Ο κανονισμός 4/2009 επικεντρώνεται, καταρχάς, στον δικαιούχο διατροφής ο οποίος είναι φυσικό πρόσωπο, πλην όμως αυτό δεν σημαίνει ότι περιορίζει, αναπόφευκτα, τον σκοπό της διασφάλισης της είσπραξης των αξιώσεων (σε διασυνοριακές υποθέσεις) σε εκείνες που οφείλονται στον εν λόγω δικαιούχο, όταν υπήρξε εκ του νόμου εκχώρηση των αξιώσεων αυτών σε κρατικό φορέα.

58. Επιπλέον, η ερμηνεία που προτείνω ενισχύει την προστασία του δικαιούχου διατροφής, καθόσον οι κανόνες περί δικαιοδοσίας του κανονισμού 4/2009 παράγουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα ως προς τον υπόχρεο διατροφής ο οποίος θα γνωρίζει ότι ενδέχεται να εναχθεί εκτός του τόπου συνήθους διαμονής του και από κρατικό φορέα.

59. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργείται μια ποιοτική αλλαγή σε σχέση με την προγενέστερη κατάσταση, όπως εξετάστηκε στην απόφαση Blijdenstein. Στην κατάσταση εκείνη, καίτοι ο κρατικός φορέας χορηγούσε τις παροχές προνοίας στον δικαιούχο διατροφής, ο υπόχρεος διατροφής (εναγόμενος διότι δεν την κατέβαλε) επωφελούνταν από το πλεονέκτημα του έχοντος διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίου. Αυτή η ανισορροπία μπορεί, και πρέπει, να διορθωθεί.

40 Βλ. αιτιολογική σκέψη 40· άλλες προηγούμενες αιτιολογικές σκέψεις, όπως οι αιτιολογικές σκέψεις 22 και 31, συσχετίζουν τον ίδιο σκοπό με λύσεις ή ειδικά μέρη του κανονισμού.

41 Το επιχείρημα αυτό, το οποίο μνημονεύεται επίσης στις παρατηρήσεις της Γερμανικής Κυβέρνησης (σημείο 20), θα πρέπει ενδεχομένως να συνοδεύεται από την επιφύλαξη ότι, συχνά, η περιουσία του υποχρέου διατροφής θα βρίσκεται σε άλλο κράτος. Εν πάση περιπτώσει, ο κρατικός φορέας –ή οποιοσδήποτε ενάγων– που δικαιούται να προσφύγει στα δικαστήρια του τόπου της έδρας του, ο οποίος συμπίπτει με τον τόπο συνήθους διαμονής του ίδιου του δικαιούχου διατροφής, θα αποκτήσει ευχερέστερα εκτελεστό τίτλο.

42 Απόφαση Blijdenstein, σκέψη 33.

60. Όπως ήδη κατέστη πρόδηλο[43] από τον σχολιασμό της απόφασης Blijdenstein και τις υπομνήσεις στις παρατηρήσεις των μετεχόντων στη διαδικασία, η μη αναγνώριση της δυνατότητας του κρατικού φορέα να ασκήσει αγωγή στον τόπο διαμονής του δικαιούχου διατροφής αποθαρρύνει τον υπόχρεο διατροφής να εκπληρώσει, οικειοθελώς, τις υποχρεώσεις του[44].

4. Άλλα πρόσθετα επιχειρήματα

61. Την άποψή μου ενισχύει ένας ακόμη λόγος, ο οποίος έχει ενδεχομένως μικρότερη θεωρητική αξία, έχει όμως πρακτική χρησιμότητα: πρόκειται για την παροχή στο δικαστήριο της δυνατότητας να εφαρμόζει το δικό του δίκαιο, στον μέγιστο δυνατό βαθμό.

62. Το επιχείρημα αυτό, το οποίο προεβλήθη επίσης στο πλαίσιο της απόφασης Blijdenstein[45], δεν έγινε τότε δεκτό από το Δικαστήριο, δεδομένου ότι δεν υφίστατο κατά τον χρόνο εκείνο κοινή για όλα τα κράτη μέλη νομοθετική πράξη σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής[46].

63. Σήμερα, τα κράτη αυτά (εκτός της Δανίας) διαθέτουν το πρωτόκολλο της Χάγης σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής, το οποίο εγκρίθηκε από την Ένωση και του οποίου το άρθρο 3 θέτει, ως κανόνα, την εφαρμογή του δικαίου του κράτους της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής[47].

64. Στο ίδιο πνεύμα, η παροχή στον κρατικό φορέα της δυνατότητας να ασκήσει την αξίωσή του στον τόπο συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής οδηγεί στη σύμπτωση του έχοντος δικαιοδοσία δικαστηρίου και του δικαίου, δεδομένου ότι, όπως προεκτέθηκε, συνήθως ο τόπος αυτός είναι επίσης ο τόπος της έδρας του φορέα. Υπενθυμίζεται ότι, βάσει του άρθρου 64, παράγραφος 2, του κανονισμού 4/2009, «[τ]ο δικαίωμα δημόσιου οργανισμού να ενεργεί εξ ονόματος προσώπου το οποίο δικαιούται διατροφή ή να επιδιώκει την επιστροφή επιδομάτων που χορηγήθηκαν στο δικαιούχο αντί διατροφής διέπεται από το δίκαιο στο οποίο υπάγεται ο οργανισμός».

65. Τέλος, στις περιπτώσεις αυτές, η αποδοχή του τόπου συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής ως βάσης δικαιοδοσίας δικαιολογείται για δικονομικούς λόγους εγγύτητας και ορθής απονομής της δικαιοσύνης, όπως και στην περίπτωση της δικαιοδοσίας του τόπου συνήθους διαμονής του υποχρέου διατροφής: αυτός είναι ο λόγος του εναλλακτικού χαρακτήρα τους. Οι λόγοι αυτοί δεν εκλείπουν όταν την αγωγή δεν ασκεί ο ίδιος ο δικαιούχος διατροφής, αλλά άλλο (δημοσίου δικαίου) πρόσωπο το οποίο υποκαταστάθηκε στα δικαιώματα του δικαιούχου διατροφής.

66. Το δικαστήριο του τόπου συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής είναι σε καλύτερη θέση για να καθορίσει τις ανάγκες αυτού· είναι, επομένως, επίσης σε καλύτερη θέση για να καθορίσει τι μπορεί να αξιώσει, συγκεκριμένα, ο φορέας που υποκαθίσταται στην αξίωση του δικαιούχου διατροφής[48].

43 Βλ. Álvarez González, S., «Acción de regreso alimenticio y competencia judicial internacional: un nuevo paso en la progresiva delimitación del artículo 5.2 del Convenio de Bruselas», *La Ley-Unión Europea*, τεύχος XXV, n.º 6116, σημείο 5, με άλλες παραπομπές.

44 Γραπτές παρατηρήσεις της Επιτροπής, σημείο 25, και της Ισπανικής Κυβέρνησης, σημείο 26.

45 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα A. Tizzano, της 10ης Απριλίου 2003, στην υπόθεση Blijdenstein (C-433/01, EU:C:2003:231, σημεία 28 και 29). Ο ίδιος χαρακτήρισε το επιχείρημα αυτό ως «επικουρικής φύσεως».

46 Η Σύμβαση της Χάγης, της 2ας Οκτωβρίου 1973, σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής ίσχυε σε ένδεκα κράτη μέλη.

47 Στο πλαίσιο της διασφάλισης της σύμπτωσης του έχοντος δικαιοδοσία δικαστηρίου και του δικαίου, το Πρωτόκολλο σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής, το οποίο συνήφθη στη Χάγη στις 23 Νοεμβρίου 2007, προβλέπει στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ότι, «[υ]πό την επιφύλαξη του άρθρου 3, το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή εφαρμόζεται όταν ο δικαιούχος διατροφής έχει προσφύγει στην αρμόδια αρχή του κράτους στο οποίο ο υπόχρεος έχει τη συνήθη διαμονή του […]». Εντούτοις, δεν αποκλείει άλλες λύσεις υπαγορευόμενες από άλλους σκοπούς.

48 Όπως επισημαίνεται στη σκέψη 50 της απόφασης της 4ης Ιουνίου 2020, FX (Ανακοπή κατά της εκτελέσεως αξιώσεως διατροφής) (C-41/19, EU:C:2020:425), η οποία αντλείται από το σημείο 80 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα M. Bobek, της 27ης Φεβρουαρίου 2020 (C-41/19, EU:C:2020:132), η εμπλοκή δημόσιου οργανισμού αφορά αποκλειστικά τους όρους καταβολής της διατροφής και δεν ασκεί επιρροή στην ουσία της απόφασης περί διατροφής, η οποία δεν θίγεται.

5. Συνέπειες για τον υπόχρεο διατροφής;

67. Τέλος, θα προσθέσω μια διευκρίνιση σχετική με τα αποτελέσματα, για τον υπόχρεο διατροφής, του γεγονότος ότι ο δημόσιος οργανισμός που υποκαθίσταται στην αξίωση του δικαιούχου διατροφής δύναται να προβάλει αξίωση στο κράτος συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής. Τη μνημόνευσαν επίσης οι παρεμβαίνοντες στην προδικαστική διαδικασία.

68. Η αποδοχή της δυνατότητας αυτής δεν περιάγει τον εναγόμενο υπόχρεο διατροφής σε περαιτέρω μειονεκτική θέση: το δικαστήριο που θα επιληφθεί της ασκηθείσας εναντίον του αξίωσης θα είναι, τελικώς, το ίδιο στο οποίο θα μπορούσε να προσφύγει ο δικαιούχος διατροφής, ως άμεσα ενδιαφερόμενος.

Δ. Επικουρικές παρατηρήσεις

69. Εάν, αντίθετα προς την άποψη που υποστηρίζω, το Δικαστήριο επιλέξει να επιβεβαιώσει τη γραμμή της απόφασης Blijdenstein, εκτιμώ, επικουρικώς, ότι θα πρέπει να διαφοροποιήσει την εμβέλειά της ως προς δύο σημεία:

– δεν θα πρέπει να περιοριστεί η δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής στην αγωγή που ασκεί *ο ίδιος* ο δικαιούχος διατροφής[49]. Ο περιορισμός αυτός, υπό την πλέον αυστηρή γραμματική ερμηνεία του, θα οδηγήσει στο παράλογο αποτέλεσμα να αποκλειστεί, για παράδειγμα, ο νόμιμος επίτροπος (ο οποίος μπορεί να είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο) προσώπου που στερείται δικαιοπρακτικής ικανότητας από το δικαίωμα να αξιώσει διατροφή στον τόπο συνήθους διαμονής του ανίκανου για δικαιοπραξία·

– δεν θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι «ο δικαιούχος διατροφής, του οποίου οι ανάγκες καλύφθηκαν με παροχές του εν λόγω δημοσίου οργανισμού, δεν βρίσκεται πλέον σε οικονομικώς δυσχερή θέση»[50]. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να εξαρτήσει τη βάση δικαιοδοσίας από τους πόρους του ενάγοντος (είτε πρόκειται για τον δικαιούχο διατροφής είτε για τον τρίτο που υποκαθίσταται στην αξίωσή του, φυσικό ή νομικό πρόσωπο), έως του σημείου να πρέπει να αξιολογείται, κατά περίπτωση, η οικονομικώς δυσχερής θέση του.

V. Πρόταση

70. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) ως εξής:

«Το άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, έχει την έννοια ότι δημόσιος οργανισμός ο οποίος χορήγησε παροχές κοινωνικής προνοίας σε δικαιούχο διατροφής και στον οποίο εκχωρήθηκε εκ του νόμου η αξίωση διατροφής δύναται να αξιώσει αναγωγικώς την οφειλή αυτή από τον υπόχρεο καταβολής της ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής.»

49 Βλ. ανωτέρω, σκέψη 33.

50 Απόφαση Blijdenstein, σκέψη 30.